

СИМВОЛІКА ЧИСЕЛ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ
(словникові матеріали)

УДК 811.161.2

*Алла Смерчко, кандидат філологічних наук, професор кафедри слов'янських мов
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

*Антон Смерчко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри полоністики
Рівненського інституту слов'янознавства
Київського славистичного університету*

СИМВОЛІКА ЧИСЕЛ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ
(словникові матеріали)

У статті розглядається символіка нумеративів, які є мотивувальною і дериваційною базою багатьох фразеологізмів в українській, російській, польській мовах і які подано у вигляді словникових статей.

Ключові слова: символічне значення, числовий компонент, фразеологізм, фразеологічна одиниця.

Літ. II.

*Алла Смерчко, кандидат филологических наук, профессор кафедры славянских языков
Дрогобыцкого государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

*Антон Смерчко, кандидат филологических наук, доцент кафедры полонистики
Ровенского института славяноведения
Киевского университета славистики*

СИМВОЛИКА ЧИСЕЛ И ЕЕ РЕАЛИЗАЦИЯ В СЛАВЯНСКОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ
(словарные материалы)

В статье рассматривается символика нумеративов, которые являются мотивирующей и деривационной базой числовых фразеологизмов в украинском, русском, польском языках и которые подаются в виде словарных статей.

Ключевые слова: символическое значение, числовой компонент, фразеологизм, фразеологическая единица.

*Alla Smerchko, Ph.D. (Philology) Prof. of Slavic Languages Department
Drohobych State Pedagogical University
by I. Franko*

*Anton Smerchko, Ph.D. (Philology) Docent of Polish Studies Department
Rivno Institute of Slavonic Kyiv Slavonic University*

SYMBOLIC OF NUMBERS AND ITS REALIZATION IN SLAVIC PHRASEOLOGY
(vocabulary materials)

The article reveals the symbolic of numerics that explain and are the derivation base of many phraseological units in Ukrainian, Russian, Polish languages. They are represented as vocabulary articles.

Keywords: symbolic value, numerical component, phraseological unit, phraseology unit.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Асоціативно-художні форми семантично зв'язаних структур спричинено вербально-образною інтерпретацією концептуальних утворень, що сформувалися у свідомості індивідуума й соціуму. Саме образи й символи, що лежать у їхній основі, й виконують смислохарактерологічну функцію, мотивують особливе фразеологічне значення, фіксуючи тим самим словесні комплекси. Такими образно-значенневими центрами (образною основою) виступають: субстантиви із символічним значенням, що домінують у фразеологічному масиві, а також колоративи (з переважанням білого і чорного кольорів) і

нумеративи, переважно першого десятка. Останні як компоненти фразеологічних одиниць досліджені недостатньо. Серед праць у цьому напрямку слід відзначити книгу В. Ужченка "Народження й життя фразеологізму" (Київ, 1988), у якій є розділ, присвячений числам [6, 33 – 44], і статтю А.А. Смерчка "Усталені звороти з числовим компонентом у польській мові", 2012 [5]. Зрозуміло, вони не охоплюють усіх аспектів цікавого фактичного матеріалу, широко представленого в слов'янських мовах (зокрема українській, російській, польській) і що є, як і взагалі всі фразеологізми, результатом трансформації загального когнітивно-семантичного континууму. Хоча до характеристики багатьох символів-

концептів неодноразово зверталися лінгвісти, психологи, антропологи, усе ще достатньо лакун. До них належать й ФО з числовим компонентом. Дослідження символіки чисел та особливостей її реалізації у фразеології споріднених мов і є **метою цієї статті**.

Виклад основного матеріалу. У своєму дослідженні ми виходимо із широкого розуміння фразеології, оскільки таке розуміння її об'єкта дозволяє охопити всі різновиди стійких структур із числовим компонентом, а саме: прийменниково-іменні сполучення слів (з нуля, по нулях); образні метафоричні звороти із цілісним значенням (*бути (потрапити) між двох вогнів, обоє рябоє, нуль без палички*); невмотивовані семантично неподільні звороти (*сім п'ятниць на тиждень, дволикий Янус*, рос. *сорок бочек арестантов, сорок сороков*); словосполучення, один з компонентів яких має зв'язане значення (*справа десята*); складні номенклатурні позначення предметів і явищ, що вийшли за вузькі термінологічні межі (у *першому читанні*); стійкі порівняння (*усі як один*); прислів'я, приказки (*Дитина до семи років правду каже; Де двоє – там рада, а де третій – там зрада*) [3, 300]; крилаті вислови, афоризми (*Сорок віків дивляться на вас...; Сім міст сперечаються за честь*). Оскільки онтологічні й культурологічні особливості фразеологізмів із числовим значенням найбільше яскраво розкриваються на тлі символічних значень чисел і відповідно до них, доцільно, на наш погляд, фактичний матеріал представити у вигляді словникових статей, опорними словами (смысловими центрами) яких виступають числа. Їхні символічні значення подані під цифрами з дужками, а відповідні фразеологічні одиниці – під знаком ◇. Опорне слово й ФО однієї мови від іншої відділені двома косими рисками.

Один / одиниця / перший // один / единица / первый // jeden, pierwszy. Символізує: 1) початок, першопричину, основу життя; 2) перший прояв чого-небудь; 3) щось базове, фундаментальне, що не може бути поділене на складові; 4) небесного батька, чоловіка, мужність, владу, силу духу (як вважає американський лікар-психіатр і психолог Девід Крисп), мудрість (згідно з Піфагором) [9, 350]; 5) індивідуальність, особистісне “я”; 6) одиничність; 7) один прийом, один імпульс, миттєвість; 8) одночасність, спільність; 9) погодженість, єдність, близькість; 10) однаковість, подібність, точність; 11) низку однакових (здебільшого негативних) подій, послідовність, черговість; 12) самотність; 13) поняття “наодинці”; 14) поняття

“мигцем”, “поверхово”; 15) поняття “велика кількість”, “тіснота”; 16) спосіб життя, форми поведіння; 17) оцінку чого-кого-небудь, ставлення до кого-чого-небудь; 18) неминучість; 19) поняття тривалості, довготривалості чого-небудь; 20) головне, найважливіше в чому-небудь, у якійсь справі.

◇ 1) *Перший крок; закладати перший камінь; перше слово; з першого слова; із перших рук дізнатися; з перших уст почути; на перших порах; на перший погляд; на перший випадок; з першої зустрічі; в першу мить; у першу чергу // первое слово; с первого слова; первый шаг; с первых шагов; на первых шагах; с первых дней; с первого взгляда; в первую очередь; из первых рук; из первых уст; перво-наперво // od pierwszego wyrazu; od pierwszego wejrzenia; na pierwszy rzut oka; pierwszy krok; z pierwszy ręk; od pierwszych dni; od pierwszego spotkania;* 2) *перша ластівка; перше кохання; перший зустрічний // первая ласточка; первая любовь; первый встречный // pierwsza jaskółka; pierwsza miłość; pierwszy lepszy;* 3) *один тільки і єдиний // один единственный / единственный и единственный; единожды навсегда [8, 211] / однажды навсегда; одна на всех победа;* 4) *один Бог відає [7, 39]; одному Богу відомо; Бог один у всіх, Правду мовивши, одного Бога і бійся // одному Богу известно; один бог знает; Бог один у всех; один Бог без греха;* 5) *що за один [7, 579]; одне одного меньше; Один у полі не воїн; Одна ластівка весни не робить; Один з сошкою, а семеро з ложкою; одна тільки тінь залишилася // Первый парень на деревне; не ты первый, не ты последний; первый и последний; первая красавица; первая скрипка; Один в четырёх каретах; Один, один, бедняжка, как рекрут на часах [1, 246; 3, 370 – 371], Один в поле не воин (присл.); И один в поле воин (крил. вислів); Одна паршивая овца всё стадо портит; Одна ласточка весны не делает; За одного битого двух небитых дают; одна тень осталась; 6) одного чудового дня // Одна, но пламенная страсть; Один лишь раз цветут сады в душе у нас.; Беда не приходит одна; В один прекрасный день // jedna pamiętność;* 7) *одним махом; одним духом; одним розчерком пера; одним подихом; одним словом; за один раз; в одну мить; Одна нога тут, а друга там; на одній нозі // одним словом; одним росчерком пера; единым духом; на одном дыхании; в один присест; в одно мгновение; в один миг; Одна нога здесь, а другая там // jednym tchem, jednym siowem, być gdzieś jedną nogą;* 8) *за одним присідом; за*

одним рипом; за одним столом; *imi* однією стежкою; *imi* в одній упряжці; в одній команді грати; в одну дуду грати; на одній лінії; в одному ряду // за одним заходом; за одним столом; одним домом *жити* // *iść jedną drogą, być w jednej drużynie, na jednej linii, w jednym rzędzie*; 9) усі як один; всі за одного; в один голос; єдиним фронтом; один повз один / один побіля одного; одним духом *дихати*; в один гуж *тягти* // в один голос; в одно слово; все как один; все до одного; Один за всех и все за одного; єдиним фронтом; *дышат* одним воздухом // *na jeden głos, jeden za wszystkich, wszyscy za jednego*; 10) одно в одно; один в один; один одного *вартити*; як один *фунт*; один від одного *недалеко відбіг*; одним миром *мазати*; з одної *гіллі ягода*; один *чорт*; з одного *тіста книш*; пара *чобіт* на одну ногу; на один *копил*; зроблені на один *лад*; одне і теж; два боки *однієї медалі*; одного *гніздечка птиці* // один в один; один в одного; один к одному; из одного *теста сделаны*; одного *поля ягодки*; одна *сатана*; одно и то же; одной и той же *масти*; одного *покроя*; одним миром *мазаны* // *jeden do jednego, jednego pola jagody, z jednego ciasta, z jednego garnka, z jednego prokroju*; 11) одне до одного; один за одним // одно к одному; одно в одно; один по одному / одна по одній // *jeden do jednego, jeden za jednym*; 12) один як *палець*; один як *билинка* у полі; ні одної *души*; одним *один (однісінький)* // один как *перст (палец)*; один – *одинёхонек (одна – одинёхонька)* / один *одинёшенек (одна – одинёшенька)*; одним *одно*; одна в своєм *здоровом коллективе*; в *одиначку*; ни одной *живой души* // *sat jeden (sata jedna)*; 13) один на один // один на один; 14) одним *оком* / хоч одним *оком* *дивитися*; одним *оком* *скинути*; хоч одним *боком* // *хоть одним глазом глянуть* // *jednym okiem (zobaczyć), choć jednym bokiem*; 15) один на одному *сидіти* // один на одном *сидит*; 16) *жити* не *хлібом* одним; *жити* одним *днем*; в одне *вухо* *впускати*, а в друге *випускати*; в одне *вухо* *влізти*, а *вдруге* *вилізти*; одне *поперед* одного // не *хлебом* єдиним *жив* *человек*; *жити* одним *домом* // *życie jednym dniem; wchodzi jednym uchem, wychodzi drugim*; 17) *міряти* однією *міркою*; *вспати* по *перше* *число*; *ставити* в *один* *ряд*; *стояти* однією *ногою* в *могілі*; не *один* *пуд* *солі* з'їсти; *перша* *рукавичка* // *мерить* одної *мерой*; *мерить* на *один* *аршин*; *всыпать* по *первое* *число*; *стоять* одної *ногою* в *могілі*; не *один* *пуд* *солі* *съесть*; *первая* *перчатка* // *mierzyć jedną miarą, stać (gdzieś) jedną nogą,*

zjeść niejedną bezkę soli; 18) *один* *кінець* // *один* *кінець*; 19) *не* *перший* *рік*; *не* *перший* *день* // *не* *первый* *год* *замужем* // *nie jeden dzień, nie jeden rok*; 20) *перша* *скрипка* / *грати* *першу* *скрипку* // *первая* *скрипка*.

Два / двійка / другий // два / двойка / двое / второй // dwa, dvojga, dwoje, drugi. Символізує: 1) подвійність (негативне і позитивне, чоловіче і жіноче, свідоме і несвідоме, внутрішнє і зовнішнє); 2) розподіл, рішення, вибір; 3) сприйнятливність, фізичні сили, материнство, ширину світогляду, оцінку; 4) парність, подібність.

◇ 1) *Дволикій Янус* [2, 227]; *баба* *надвое* *ворожила* (або *вмре*, або *буде* *жива*); *лизати* *два* *боки*; за *двох*; *сидіти* / *сісти* на *двох* *стілцях* (між *двох* *стілців*); *палиця* з *двома* *кінцями* // *баба* *надвое* *гадала*; *дволикій* *Янус*; *сидеть* *между* *двох* *стульев*; *палка* о *двох* *концах* // *na dwoje baba wróżyła, siedzieć na dwóch stolkach, pala ma dwa końce*; 2) *Двом* *смертям* *не* *бути*, а *однієї* *не* *минути*; між *двох* *вогнів*; *ставати* на *двох* *лапках*; ні в *дві* ні в *три* (в *п'ять*); *убивати* / *убити* *двох* *зайців* // *Двум* *смертям* *не* *бывають*, а *одной* *не* *миновать*; *поделить* на *двое* (на *два*); *между* *двох* *огней*; *убить* *двох* *зайцев* // *pot między dwóch ogni, stać na dwóch łapkach, podzielić coś na dwa, łapać dwa zajęce*; 3) як *двічі* по *два* – *чотири*; на *своїх* *двох*; *Де* *двое* – *там* *рада*, а *де* *третій* – *там* *зрада*; *не* *вміти* зв'язати *двох* *слів*; від *горшка* *два* *вершка*; як *дві* *краплі* *води*; за *два* *кроки*; в *двох* *словах*; ні *два* ні *півтора*; *раз* – *два* – *і* *готово*; *не* *раз* і *не* *два*; *не* *рік* *не* *два*; *два* *боки* *однієї* *медалі* / *дві* *сторони* *медалі* // *дважды* *два*; *как* *дважды* *два* *четыре*; *не* *уметь* *связать* *двох* *слов*; *дважды* *два* – *стеариновая* *свечка*; *раз*, *два* и в *дамках*; *смотреть* в *оба*; на *два* *слова*; в *двох* *словах*; в *двох* *шагах*; в *два* *счета*; *как* *две* *капли* *воды*; *от* *горшка* *два* *вершка*; на *своих* *двоих*; *две* *стороны* *одной* *медалі*; *старый* *друг* *лучше* *новых* *двох*; *ум* *хорошо*, а *два* *лучше* // *jak dwa razy dwa; nie umieć powiedzieć dwóch słów; podobne jak dwie kropli wody; mądrej głowie dość dwie słowy; o dwa kroki, dwie strony medalu*; 4) *обоє* *рябоє*; *два* *чоботи* – *пара* // *два* *сапога* *пара*; *два* *Аякса* // *Co dwa buty; to nie jeden; dwaj Ajaksowie*.

Три / трійка / третій / троє // три / тройка / третий / трое // trzy, trzeci, troje. Символізує: 1) троїстість, створення нового стану із пропилежностей; 2) неупередженість; 3) посередництво; 4) низька якість.

◇ 1) *правило* *тръох* / *трійне* *правило* (мат.); у *третьому* *читанні*; на *рахунок* “*три*”; *знати*

у три вирви (у три шиї); гнути у три дуги; намолотити три мішки гречаної вовни; митися у три ручаї; як три дні хліба не їв; до третіх віників; по три за цибулю; алур три хрести; заблукати між трьох сосен; три чисниці до смерті; три грації [2, 280]; три кити [2, 279]; від горшка три вершка; здирали три шкури; третьої клепки в голові не вистачає; це треті півні не співали // три кита; три грації; три Парки; третього не дано; тройственный союз; тройной прыжок; тройное сальто; с третьей попытки; до третьих петухов; с три короба наговорить; в трёх соснах заблудиться; третий лишний; третья степень [3, 502]; за троих; обещанного три года ждут; в три погибели; третьего дня; как три дня до смерти; как три дня не ел; лить слёзы в три ручья; третьего не дано; третья вина виновата; До двух раз прощают и в третьей бьют (посл.); три аршина земли [3, 502] // reguła trójek, startować na trzy, trzy wieloryby, trzy gracje, trzeciego nie ma, potrójny skok, potrójne salto, z trzeciej próby, trzeci stopień; 2) в третій особі; третя сторона // третя сторона; треті лица; в третьем лице // od trzeciej osoby, w trzeciej osobie, trzecia strona; 3) через третій осіб; з третіх рук // из третьих рук // з трzeciej ręki; 4) третій сорт // третій сорт // trzeci gatunek.

Чотири / четверо / четвертий // четыре / четвёрка / четвёрый // cztery, czworo, czwarty. Символізує: 1) споконвічне, всьому попереднє число, корінь всіх речей, джерело (за Піфагором); 2) стабільність, стійкість, матеріальність, належність землі, силу фізичної природи, сталість, завершеність; 3) здатність сприйняття.

◇ 1) чотири стихії; чотири первісні елементи (земля, повітря, вогонь, вода) // четыре первоэлемента // cztery żywioły, cztery pierwiastki; 2) кований на всі чотири ноги; підкувати на всі чотири; на чотирьох повзти; у чотирьох стінах // на четырёх ногах (убежать, уехать); подкован на все четыре (ноги); конь о четырёх ногах – и то спотыкается; в четырёх стенах сидеть; ест за четверых, работает за семерых; в четверть силы // kuty na cztery koryta, w czterech ścianach; 3) як двічі по два – чотири; в четверо очей; в чотири ока; на чотири боки; на всі чотири; іти на чотири вітри // играть в четыре руки; на все четыре стороны; в четыре глаза глядеть; дважды два – четыре” четвертая высота; четвёртая власть (масс-медиа) // w cztery oczy, rójsć na wszystkie cztery strony, na cztery wiatry rozpędzić, gra na cztery ręce, czwarta władza (wolna prasa).

П'ять / п'ятірка / п'ятеро / п'ятий // пять / пятерка / пятеро / пятый // pięć, pięcioro, pięty. Символізує: 1) людину, її дві руки, дві ноги й голову; квінтесенцію – п'ятий елемент світобудови, що виникає з попередніх чотирьох елементів; найістотніше; 2) проникність, життєздатність; 3) вищу оцінку (у східних словах), вищий рівень; 4) непослідовність; 5) щось зайве, непотрібне.

◇ 1) П'ятий елемент; п'ятий океан; знати як п'ять пальців // пятый элемент; пятый океан; как свои пять пальцев знать // pięty element, pięty ocean, jak swoje pięć palców; 2) п'ята колона // пятая колонна // piąta kolumna, piąta republika; 3) на п'ять балів; п'ятий рівень небезпеки // на пять (учиться, знать); пятый уровень опасности // na pięć, pięty stopień zagrożenia; 4) п'яте через десяте // с пятого на десятое; пятое – десятое; через пятое на десятое // piąte przez dziesiąte; 5) як собаці п'ята нога; п'яте колесо до воза // нужен как собаке пятая нога; пятое колесо в телеге // dbać jak pies o piątą nogę, piąte koło do wozu.

Шість / шостий // шесть / шестой // sześć, szósty. Символізує гармонію, симетрію, єдність духу й тіла, видимого й невидимого; інтуїтивність, загострене сприйняття:

◇ Шосте чуття; всипати по шосте число // шестое чувство // szóste uczucie.

Сім / семеро / сьомий // сем / семеро / седьмой // siedem, siedmioro, siódmy. Магічне число. Символізує таїнство духовного плану речей, таємничу Божественну силу в природі; циклічне вираження часу в людському житті й просторі:

◇ Чорний як сім галок; мов сім баб пошептало; за сім земель; сьома вода на киселі; за сьома печатками (замками); Семеро одного не ждуть; сім раз відмір, а раз одріж; Один з сошкою, а семеро з ложкою; сім п'ятниць на тиждень; бути (знаходитися) на сьомому небі; стягувати сім шкур з когось; сім потів сходять; сім смертних гріхів; сім міст сперечаються за честь // семь чудес света; семь смертных грехов; семь верст до небес; семь пятниц на неделе; седьмая вода на киселе; за семь вёрст киселя хлебать; семь потов сошло; до седьмого пота; до седьмого колена; на седьмом небе (быть, находится); на семи ветрах; книга за семью печатями; семеро одного не ждуть; за семерых (есть, уплетать); семеро смелых; семеро по лавкам; Семь раз примерь, а один отрежь; Семь бед – один ответ; У семи нянек дитя без глазу; Семеро с ложкой – один с сошкой; Семь

gorodow sporjat za cesty; // siedem cudów świata, siedem grzechów głównych, siedem piątków w tygodniu, siódma woda po kisielu, do siódmego pokolenia, być na siódmym (dziesiątym) niebie, księga za siedmioma pieczęciami, siedmiu śmiałych, Siedem razy odmierz, raz odetnij, Co siedem lat zmienia się charakter.

Вісім / восьмий // восем / восьмой // osiem, ósmy. Символізує гармонію, нескінченність, перевтілення, Божественне правосуддя, визначеність долі:

◇ *Восьме чудо світу // восьмое чудо света; поделить на восемь; Восемь часов для труда, восемь для сна, восемь свободных* (С. Блангард) // *ósmu cud świata.*

Дев'ять / дев'ятий // девять / девятый // dziewięć, dziewiąty. Символізує завершення процесу або стадії росту; нижчу, фізичну природу людини; силу, енергію, руйнування:

◇ *Дев'ятий вал, діло дев'яте; не вистачає дев'ятої клепки в голові; за тридев'ять земель; дев'ять муз // девятый вал; девять десятых* (переважна більшість кого- або значна частина чого-небудь); *девять муз; за тридевять земель; девять кругов ада // dziewiąta fala, dziewięć muz, dziewięć kręgów Piekła* (piekielnych).

Десять / десятый // десять / десятый // dziesięć, dziesiąty. Символізує новий початок на більш вищому щаблі, перевтілення під впливом попереднього досвіду й норми, відкриття таємниці універсальної природи.

◇ *Справа десята; десять мішків гречаної вовни; здирати десяту шкіру; десятої клепки в голові не вистачає; н'яте через десяте; десята вина винна; десята муза // дело десятое; десятая вода на киселе; десятая муза* (про яке-небудь нововведення, про щось, що поки що не отримало визнання) // *Десять дней, которые потрясли мир* (Д. Рид); *Десятая вина виновата* (присл.); *в десятку; десять ноль в твою (вашу) пользу // dziesiąta sprawa, brak komu dziesiątej klepki, trafić w dziesiątkę, dziesiąta muza* (кіномистецтво, кіно; десятою музою Платон називає поетесу Сафо).

Дванадцять // двенадцать // dwanaście. Дюжина. Число гармонії сфер: дванадцять знаків зодіаку, дванадцять земних гілок у китайському гороскопі, дванадцять помічників у друїдів, дванадцять лицарів у короля Артура, дванадцять родів Ізраїлю, дванадцять апостолів. Символізує космос у всій безлічі його проявів:

◇ *Дванадцять апостолів; дванадцять подвигів Геракла // двенадцать подвигов Геракла; двенадцать апостолов // dwanaście apostołów, dwanaście dwanaście prac Herkulesa.*

Двадцять два // двадцать два // dwadzieścia dwa. Символізує трансформацію духу й тіла. Сакральне число кабали.

◇ *Двадцять два нещастя // двадцать два несчастья* (А.П. Чехов).

Двадцять чотири години // двадцать четыре часа // dwadzieścia cztery godziny. Доба

◇ *В двадцать чотири години // в двадцать четыре часа // w dwadzieścia cztery godziny.*

Тридцять // тридцать // trzydzieści. Виражає об'єднання суперечливого й негативного для створення нового стану.

◇ *Тридцять срібників // тридцать сребреников // trzydzieści srebrników.*

Тридцять два // тридцать два // trzydzieści dwa. Символ кількості зубів у людини.

◇ *На всі тридцять два зуби // во все тридцать два зуба.*

Тридцять п'ять тисяч кур'єрів // тридцать пять тысяч курьеров – символізує надмірні хвастощі, явно надумане перебільшення.

◇ *Тридцять п'ять тисяч кур'єрів // Тридцать пять тысяч курьеров* (Н.В. Гоголь).

Сорок // сорок // czterdzieści. Символізує стійкість, численність чого-небудь.

◇ *Сорок віків дивляться на вас з висоти цих пірамід [2, 359] // Сорок веков смотрят на вас с высоты этих пирамид [1, 326; 3, 481 – 482]; сорок бочек арестантов; сорок сороков; сорок тысяч братьев [1, 327; 3, 482]; Али-Баба и сорок разбойников // Ali Baba i czterdziestu rozbojników.*

Сорок п'ять // сорок пять // czterdzieści pięć. Символізує розквіт жіночої краси, оновлення у східних слов'ян.

◇ *Бабе сорок пять – баба ягодка опять.*

Сто // сто // sto. Величина часу – вік. Символ виміру або вираховування чого-небудь.

◇ *На усі сто відсотків (процентів); в сто раз; як на сто коней висадив; сто крот болячок; сто чортів // на все сто; не имей сто рублей, а имей сто друзей; во сто крат // caie sto procent, na sto procent.*

Тисяча // тысяча // tysiąc. Символ великої кількості чого-небудь;

◇ *Тисяча і одна ніч* (з арабських казок); *тисяча й одне пробачення; тысяча і ще одне задоволення* (Ю. Збанацький); *тисяча і одна тернина* (М. Стельмах) [6, 41 – 42]; *в тисячу раз; тысяча і одна [7, 884] // тысяча и одна ночь; в тысячу первый раз; тысяча первое предупреждение // tysiąc i jedna noc, tysiąc jeden, tysiąc i jeden razy.*

Нуль / нульовий // ноль / нуль / нолевой / нулевой // zero. Символізує порожнечу, повне заперечення або відсутність чого-небудь.

СИМВОЛІКА ЧИСЕЛ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ
(словникові матеріали)

◇ З нуля (почати); нуль цина; нуль без палички; звести до нуля; абсолютний нуль // начинать с нуля; нулевой вариант; нулевой результат; по полям; ноль без палочки; ноль внимания; свести к нулю; круглый нуль; ноль – ноль; под ноль (стричь, остриженный) // zaszywać od zera, absolutne zero, zero uwagi, zero tolerancji, kompletnie zero.

Висновки. Символіка чисел першого десятка, попри свою позірну прозорість, багато в чому полісемантична (особливо це стосується числа один і його похідних). Завдяки сформованим стереотипам вона зазвичай збігається в різних мовних колективах. Цим визначається подібність низки паралельних фразеологізмів, що виникли незалежно в кожній окремій мові. Водночас адекватність фразеологізмів, що належать до загальнокультурної спадщини, зумовлена адекватним сприйняттям макроконтексту, ущільненого до стійких словесних формул. Символічні значення нумеративів у досліджуваних мовах представлені різною кількістю фразеологічних одиниць.

1. Ашукин Н.С., Ашукина М.Г. Крылатые слова: Литературные цитаты: Образные выражения. – 4-ое изд. доп. – М.: Худож. лит., 1988. – 528 с.

2. Коваль А.П. Слово про слово. Київ: Рад. школа, 1986. – 384 с.

3. Крылатые фразы наших дней. – М.: РИПОЛ КЛАССИК, 1999. – 576 с.

4. Попова О.А. Краці прислів'я та приказки українського народу. – Донецьк: ТОВ ВКФ "БАО", 2008. – 416 с.

5. Смерчко Антон. Усталені звороти з числовим компонентом у польській мові // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Частина 2. Мовознавство. – Луцьк, 2011. – С. 38 – 42.

6. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. – Київ: Радянська школа, 1988. – 279 с.

7. Фразеологічний словник української мови: В 2-х кн. / Уклад. В.М. Білоноженко та ін. – Київ: Наук. думка, 1993. – 984 с.

8. Фразеологический словарь русского литературного языка / Сост. А.И. Фёдоров. – М.: ООО "Фирма" Изд-во АСТ", 2001. – 720 с.

9. Шейнина Е.Я. Энциклопедия символов. – М.: ООО "Изд-во АСТ", Харьков: "Торсинг", 2003. – 591 с.

10. Latusk A. Nowy słownik frazeologiczny. – Kraków: Zielona Sowa, 2005. – 718 s.

11. Podlaska Daniela, Świątek-Brzezińska Magdalena. Słownik frazeologiczny. – Warszawa – Bilsko-Biała Wydawnictwo PWN Sp. z o.o., 2009. – 495 s.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2013

Найперше видання творів Тараса Григоровича Шевченка – невеличка книжечка "Кобзар", яка з'явилася коштом Петра Мартоса у Петербурзі. Надруковано в ній 8 поезій: "Думи мої, думи мої, лихо мені з вами...", "Перебендя", "Катерина", "Піполя", "Нащо мені чорні брови, нащо карі очі", "До Основ'яненка", "Іван Підкова", "Тарасова ніч".

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?...

[С.- Петербург 1839]

